

Gençlere Meslek Seçiminde Yapılacak Yardımlar

Öğr. Görevlisi Binnur YEŞİLYAPRAK (*)

Gençler, bir ülkenin geleceği, itici ve geliştirici gücüdür. Uluslar, geleceklerinin güvence altına alınmasının tek çıkar yolunun, gençlerin sorunları ve ihtiyaçlarına eğilerek onları, yapıcı ve yetenekli bir kuşak olarak yetiştirmelerine özen göstermek olduğunu kabul ederler. Gençin geleceğini etkileyen en önemli kararlardan biri olan «meslek seçme», bu konuda gerekli yardımların sağlanamaması nedeniyle bireysel ve toplumsal açıdan bir sorun olma özelliğini sürdürmektedir. Uluslararası Gençlik Yılında konunun öneminin vurgulanması ve bu yılın; tüm gençlere gelişimleri ve uyumları için yeterli hizmetler verebilme, çalışmalarının hızlandırılarak değerlendirilmesi umuduyla sorunu bir kez daha ele almayı kaçınılmaz görüyoruz.

Meslek Seçimi ve Önemi :

Meslek seçimi, bireyin kendisine açık meslekleri, çeşitli yönleri ile değerlendirip kendi gereksinimleri açısından istenilir yönleri çok, istenmeyen yönleri az olan birine yöneltmeye karar vermesidir. Bu karar, kişinin yaşamı boyunca verdiği en önemli kararlardan biridir. Çünkü meslekteki etkinlikler, bireyin yaşamının yaklaşık olarak üçte birini kapsar. Bir kimsenin seçtiği meslek, onun ilerde iş bulup bulamayacağını, ya da iş yaşamında mutlu ve başarılı olup olamayacağı yanında, büyük ölçüde yaşamına ilişkin diğer kararlarını da etkiler. Ayrıca meslek, kişinin değer yargılarını, dünya görüşünü, günlük yaşama tarzını ve alışkanlıklarını belli biçime sokan etkilere de sahiptir.

Bireyin yaşamına böylesine çok yönlü etkileri olan bir uğraşı alanının seçilmesi, bireysel açıdan olduğu kadar, toplumsal açıdan da büyük önem taşımaktadır. Toplumun gelişmesine temel olmak üzere hazırlanması gereken insangücü planlamasında; bireyi, toplumsal ihtiyaçlara ve özellikle ilgi ve yeteneklerine göre dengeli bir şekilde

(*) G. Ü. Mesleki Eğt. Fak. Eğitim Bil. Böl.

kullanmak, böylece, insan kaynaklarından en olumlu ve en verimli şekilde yararlanmak için meslek seçimine önem vermek gereklidir.

Gençlerin Meslek Seçimini Etkileyen Etkenler :

Gençlerin meslek seçiminde bir tek etken değil, çeşitli etkenler rol oynamaktadır. Genellikle gençler, meslek tercihlerinde neyin etkisi altında kaldıklarının kesin olarak farkında olmayabilirler. Zira çoğu zaman genç, psikolojik özelliklerini yeteri kadar anlayamamakta, kendi ilgi ve yeteneklerini, gerçekçi bir biçimde değerlendirememektedir. Sonuçta, gençlerin meslek seçimi konusunda kararsızlık geçirmeleri ve gerçekçi olamamaları çoğu kez kaçınılmaz hale gelmektedir.

Uzmanlar, gençlerin meslek tercihi konusunda üç dönem geçirdiklerini ileri sürerler. Bu dönemler; 11 yaşına kadar «fantazi dönem», 11-17 yaşları arası «geçici» ya da «deneme» dönemi, ve 17 yaşından sonrası da «gerçekçi dönem» olarak ifade edilmektedir. Buna göre gençler, meslek seçimi konusunda en ciddi kararlarını lisenin son yıllarında vermektedir. Ve bu karar, genellikle gencin üniversite öğrenimi için belli bir fakülte ya da bölümü seçmesi sırasında belirgin hale gelmektedir. Ancak, yetenekleri, ilgileri ve ihtiyaçları hakkında doğru ve gerçekçi değerlendirmeler yapabilme olanaklarından yoksun olan gençler, mesleklerin gerektirdiği nitelikler ve sağladığı olanaklar hakkında çoğu kez kulaktan dolma bilgilerle üniversite kapısına gelmektedirler. Yükseköğrenime geçiş, büyük ölçüde tek bir sınavda gösterilecek başarıya bağlı bulunmaktadır. Bu sınav sonucunda yükseköğretimdeki fakülte veya bölümlerden birine yerleştirmek işlemi, öğrencinin üniversitelerarası seçme sınavı formundaki tercih sıralamasına göre yapılmaktadır.

Bu sistemde, öğrencinin seçtiği fakülte veya bölümleri tercih sırasına koyarken kendi ilgi ve yeteneklerini gözönüne aldığı varsayılmaktadır. Oysa yapılan gözlem ve araştırmalar bunun böyle olmadığını göstermektedir. Konu ile ilgili araştırma ve gözlem sonuçları; gençlerin meslek seçimleri ile yetenek ve ilgileri arasında bir tutarlılık olmadığını ortaya koymaktadır. Öyle ki bazı ölçüler, yeteneklerde oldukça alt düzeyde olan öğrencilerin bu yetenekleri üst düzeyde gerektiren meslekleri tercih ettikleri, yine ilgileri ile meslek tercihleri arasında da bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır. Bu konuda bir de gençlerin seçtikleri mesleğe ilişkin umut ve beklentileri de gerçeklerden oldukça farklı bulunmuştur.

O halde özetlersek, gençlerimiz; kendi ilgi ve yetenekleri başta olmak üzere, özelliklerini tanımadan, ihtiyaçlarının farkına varmadan

ve meslekler hakkında doğru ve yeterli bilgi sahibi olmadan meslek seçimi yapmaktadırlar.

Peki, gencin meslek seçimini neler etkiliyor? Bu sorunun yanıtını araştırma sonuçları şöyle vermekte: Gençler, kişilere sağladığı serbest çalışma olanağı ve kazanç yönünden toplumda saygın ve geçerli bilinen mesleklere yönelmekte (örneğin tıp doktorluğu ve son günlerde bilgisayar mühendisliği gibi...), ailelerinin sosyo-ekonomik statülerine göre daha üst meslek alanlarına yönelmekteler. Gencin meslek seçimini etkileyen önemli bir etken de ailesinin tercihidir. Bu konuda anne-babalar genellikle, gencin yerine onun mesleğini belirlemekte, hatta bu konuda bilinçli ya da bilinçsiz olarak baskı da yapmaktadır. Bunların yanısıra çevresel koşullar ve rastlantılar da gencin meslek seçiminde etkin rol oynayabilmektedir.

Yanlış Meslek Seçiminin Doğurduğu Sonuçlar :

Bu şekilde meslek seçiminin ilk sonucu, belli bir mesleğe hazırlanmak üzere girdiği üniversitenin ilk yılındaki başarısızlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğal olarak gencin, kendi ilgi ve yeteneklerine uygun olmayan bir alanda başarılı olması güçtür. Yıl kaybı, okul ya da bölüm değiştirme, öğrenimi yarıda bırakma gibi durumlar bir yana, mezun olabilen genç de, seçtiği meslek hakkında gerçekçi bilgilere sahip olmadığı için umut ve beklentilerine ulaşamayacak, eğilimlerini, yeteneklerini devreye sokamayacak, böylece girdiği alanda başarılı olamayacak, doyum sağlayamayacaktır. Çevremize baktığımızda «işini sevmeyen» «işini baştan savma yapan» «yaptığı işten bıkan ya da nefret eden» ne kadar çok insan görürüz. Yanlış meslek seçen birisi, yaşamı boyunca etkisi altında kaldığı başarısızlığın, doyumsuzluğun yarattığı gerginliği yaşayacaktır. Verimin düşmesi, iş kazalarının artması da bununla doğrudan ilgili olmaktadır. Bunun sonucu birey ya bu şekilde mesleğini sürdürecektir, ya iş değiştirme çarelerini arayacak ya da zorunlu değilse çalışmayacaktır. Böylece yanlış meslek seçiminin faturasını gerek birey, gerekse toplum ağır bir biçimde ödeyecektir.

Yapılacak Yardımlar : Mesleki Rehberlik :

Bütün bu tartışmalardan gencin isabetli bir seçim yapamayacağı, onun yerine daha yeterli olan kişilerin bu seçimi yapması gibi bir sonuç çıkarılmasına kesinlikle karşıyız. Çünkü genç, kendi yönünü çizme, kendi yaşamı hakkında karar verme özgürlüğüne sahiptir. Bir meslek seçme konusunda kişinin seçme özgürlüğünü kullanması, bir hak olmaktan öteye, çağdaş insan olabilmenin gereğidir de. Ancak

bu konuda gence yapılacak yardım, seçme hakkını isabetli kullanabilmesi için gereken bilgileri sağlayabilmektir.

Çünkü günümüzde teknolojinin gelişimine bağlı olarak mesleklerin çeşitlenmesi, mesleklerde uzmanlaşmanın artması, meslek seçme işini güçleştirmektedir. Kuşkusuz her mesleğin kendine özgü gerekleri, çalışma koşulları ve sağladığı olanaklar vardır. Burada önemli olan, bireyin kendi gelişimine en çok fırsat hazırlayacak, ihtiyaçlarını en iyi biçimde karşılayabilecek olan mesleği seçebilmesidir. İşte bu seçimin yapılması ise ancak kişinin kendi özelliklerini ve seçenekleri gerçekçi olarak tanıması ile mümkün olacaktır. Bu da eğitim sistemi içinde «Mesleki Rehberlik» hizmetleri ile gerçekleştirilebilir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi Mesleki Rehberlik; gencin kendisi yani yetenekleri, ilgileri ve diğer özellikleri ile çevresindeki eğitim ve meslek seçenekleri hakkında gerçeğe uygun bilgilere sahip olmasına ve bu iki alandaki bilgileri değerlendirip doğru bir tercih yapmasına yardımcı olma hizmetlerini kapsamaktadır. O halde gencin kendisine uygun mesleği seçmesine yardım etmek, iş hayatına atılmasını kolaylaştırmak ve meslek seçimi sırasında karşılaşılabileceği güçlükleri azaltmak ya da gidermek için yapılan tüm çalışmalar da Mesleki Rehberlik içine girer.

Mesleki Rehberlik hizmetlerine, kalkınma planlarımızda, Türk Millî Eğitiminin temel ilkelerinde ve okul programlarında doğrudan ya da dolaylı olarak yer verilmesine rağmen uygulamalarda ne yazık ki istenilen düzeyin çok altında kalınmaktadır. Diğer ülkelerde, örneğin ABD'de öğrencilerin % 83'ü eğitim ve iş planlamalarında, meslek seçiminde okullarından az ya da çok yardım alırken, bizde bu oran % 5'lere kadar düşmektedir.

Öneriler :

Kuşkusuz bireylerin meslek seçimleri bir anlık bir sorun değil, tıpkı psikolojik gelişimleii gibi devam eden ve birçok değişkenlerin etkileşiminin ortak bir sonucudur. Bu nedenle eğitim kurumlarına olduğu kadar aile ve topluma da görevler düşmektedir.

Öncelikle aile, küçük yaşlardan itibaren çocuklarını belli meslekler için koşullandırmamalıdır. Meslekleri iyi ya da «kötü» gibi olumlu ya da olumsuz nitelemeler ile etiketlememelidir. Bunun yanında anne-babalar, gençlik günlerinin beklenti, umut ve düşlerini, çocukları aracılığıyla gerçekleştirmekten kaçınmalıdırlar. Diğer bir deyişle çocuklarını kendilerine benzetmeye çalışmaktan ve onlara kendi düşüncelerini empoze etmekten sakınmalıdırlar.

Günümüzde öğrencileri bir mesleğe hazırlamak, çalışma hayatı ile okul arasındaki ilişkileri sıkılaştırmak eğitimin giderek artan görevlerinden biridir. Mesleki Rehberlik çalışmalarının temel eğitimden sonra başlatılması;

— Ortaokullarımızda öğrencilerin klasik liselere, teknik ya da meslek liselerine yönelmelerine yardımcı olacak «yönelme servisleri»nin kurulması,

— Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini sınamalarına fırsat verecek seçmeli derslerin artırılması ve uygulamada bu alandaki yararının gözetilmesi,

— Özellikle lise son sınıflarında gençlerin kendilerini tanıma, meslekler hakkında yeterli bilgi sahibi olma, kendilerine uygun mesleği seçmeleri konusunda yardım edecek servislerin bulunması gerekmektedir.

Bu çalışmaların gerçekleşmesi için; ihtiyacı karşılayacak nitelik ve nicelikte uzman yetiştirilmeli, ortaöğretimdeki rehberlik uzmanı kadroları artırılmalı, öğrenciyi tanımada kullanılacak araç ve gereçler sağlanmalı, meslekleri tanıtacak kılavuz kitaplar, kataloglar, gençlerin hizmetine sunulmalı, meslekler hakkında doğru ve gerçekçi bilgiler sağlamak amacıyla mesleki kuruluşlar ve işyerleri ile gerekli işbirliği gerçekleştirilmelidir. Bütün bu çalışmalar öncelikle kamuoyunda bu konuda olumlu bir anlayışın yer etmesini ve eğitimcilerde bilimsel bir tutumun geliştirilmesini gerektirir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Eksi, Aysel. *Gençlerimiz ve Sorunları*. İstanbul: Matematik Araştırma Merkezi, 1982.
- Uysal, Şefik. *Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimleri*. Ankara: A. Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 12, 1970.
- Kuzgun, Yıldız. *Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi*. Ankara: A. Ü. Eğitim Fakültesi yayınları, No: 118, 1982
- Kepçeoğlu, Muharrem. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara: Gül Yayınevi, 1985.